ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

της 20ής Φεβρουαρίου 2001 *

Στην υπόθεση C-192/99,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Crown Office) (Ηνωμένο Βασίλειο), προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

The Queen

και

Secretary of State for the Home Department,

ex parte:

Manjit Kaur,

παρισταμένης της:

Justice,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 8 και 8 Α της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρων 17 ΕΚ και 18 ΕΚ), καθώς

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

και της δηλώσεως της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας σχετικά με την έννοια του όρου «υπήκοοι», που είναι συνημμένη στην τελική πράξη της Συνθήκης για την προσχώρηση στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες του Βασιλείου της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας (OJ 1972, L 73, σ. 196), της νέας δηλώσεως της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας σχετικά με την έννοια του όρου «υπήκοοι» (ΕΕ 1983, C 23, σ. 1) και της δηλώσεως αριθ. 2 σχετικά με την ιθαγένεια κράτους μέλους, η οποία είναι συνημμένη στην τελική πράξη της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ 1992, C 191, σ. 98),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, C. Gulmann, A. La Pergola, M. Wathelet και B. Σκουρή, προέδρους τμήματος, D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet, P. Jann, L. Sevón (εισηγητή), R. Schintgen και F. Macken, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Léger,
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η M. Kaur, εκπροσωπούμενη από τους R. Drabble, QC, M. Singh Gill, R. de Mello, M. Singh Panesar και S. Taghavi, barristers,

— η Justice, εκπροσωπούμενη από τους N. Blake, QC, και R. Husain, barrister, επικουρούμενους από την A. Owers, Director, τον J. Cooper, Human Rights Project Director, και την C. Kilroy, Human Rights Legal Researcher,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον J. E. Collins, επικουρούμενο από τον D. Pannick και την E. Sharpston, QC, και τον R. Tam, barrister,

— η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Molde,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους W.-D. Plessing και C.-D. Quassowski,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J.-F. Dobelle, την K. Rispal-Bellanger και τον A. Lercher,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον U. Leanza, επικουρούμενο από την F. Quadri, avvocato dello Stato,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον P. J. Kuijper και την N. Yerrell,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της M. Kaur, εκπροσωπούμενης από τους R. Drabble, M. Singh Gill, R. de Mello και S. Taghavi, της Justice, εκπροσωπούμενης από τον N. Blake, της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενης από τον J. E. Collins, επικουρούμενο από τους D. Pannick και R. Tam, της Γαλλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον A. Lercher, της Ιταλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον G. Aiello, avvocato dello Stato, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από την C. Bury, κατά τη συνεδρίαση της 4ης Ιουλίου 2000,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 7ης Νοεμβρίου 2000,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με διάταξη της 14ης Απριλίου 1999, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 25 Μαΐου 1999, το High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Crown Office), υπέβαλε στο Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, διάφορα προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 8 και 8 Α της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρων 17 ΕΚ και 18 ΕΚ), καθώς και της δηλώσεως της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας σχετικά με την έννοια του όρου «υπήκοοι», που είναι συνημμένη στην τελική πράξη της Συνθήκης για την προσχώρηση στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες του Βασιλείου της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας (OJ 1972, L 73, σ. 196, στο εξής: δήλωση του 1972), της νέας δηλώσεως της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας σχετικά με την έννοια του όρου «υπήκοοι» (ΕΕ 1983, C 23, σ. 1, στο εξής: δήλωση του 1982), και της δηλώσεως αριθ. 2 σχετικά με την ιθαγένεια κράτους μέλους, η οποία είναι συνημμένη στην τελική πράξη της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ 1992, C 191, σ. 98, στο εξής: δήλωση αριθ. 2).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της M. Kaur και του Secretary of State for the Home Department (Υπουργού Εσωτερικών) σχετικά με αίτηση της M. Kaur να της χορηγηθεί τίτλος διαμονής για να κατοικεί στο Ηνωμένο Βασίλειο.

3 Με διάταξη της 16ης Απριλίου 1999, το αιτούν δικαστήριο επέτρεψε στην Justice, μη κυβερνητική οργάνωση προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, να παρέμβει στην κύρια δίκη.

Το νομικό πλαίσιο

Το κοινοτικό δίκαιο

4 Τα άρθρα 8 και 8 Α, παράγραφος 1, της Συνθήκης προβλέπουν τα εξής:

«*Άρθρο 8*

1. Θεσπίζεται ιθαγένεια της Ένωσης.

Πολίτης της Ένωσης είναι κάθε πρόσωπο που έχει την υπηκοότητα ενός κράτους μέλους.

2. Οι πολίτες της Ένωσης έχουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που προβλέπονται από την παρούσα Συνθήκη.

Άρθρο 8 Α

1. Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην παρούσα Συνθήκη και στις διατάξεις που θεσπίζονται για την εφαρμογή της.»

5 Η Συνθήκη για την προσχώρηση στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες του Βασιλείου της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας (στο εξής: Συνθήκη για την προσχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου) υπογράφηκε στις 22 Ιανουαρίου 1972 και άρχισε να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 1973. Η δήλωση του 1972, η οποία είναι συνημμένη στην τελική πράξη της Συνθήκης αυτής, έχει την ακόλουθη διατύπωση:

«Όσον αφορά το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας, οι όροι "υπήκοοι", "υπήκοοι των κρατών μελών" ή "υπήκοοι των κρατών μελών και των υπερποντίων χωρών και εδαφών", όπου χρησιμοποιούνται στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενεργείας ή στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα ή σε οποιαδήποτε κοινοτική πράξη που απορρέει από τις Συνθήκες αυτές, νοούνται ως αναφερόμενοι στα:

α) πρόσωπα που είναι πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών, ή πρόσωπα που είναι Βρετανοί υπήκοοι μη έχοντες την ιθαγένεια αυτή ή την ιθαγένεια άλλης χώρας ή εδάφους του Commonwealth και τα οποία, στη μία και την άλλη από τις περιπτώσεις αυτές, έχουν δικαίωμα διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο και ως εκ τούτου απαλλάσσονται από τον έλεγχο κατάστασης αλλοδαπών του Ηνωμένου Βασιλείου·

β) πρόσωπα που είναι πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών διότι γεννήθηκαν ή είναι εγγεγραμμένοι στα ληξιαρχικά μητρώα ή είναι πολιτογραφημένοι στο Γιβραλτάρ, ή των οποίων ο πατέρας γεννήθηκε ή είναι εγγεγραμμένος στα ληξιαρχικά μητρώα ή είναι πολιτογραφημένος στο Γιβραλτάρ.»

6 Λαμβανομένης υπόψη της ενάρξεως της ισχύος του British Nationality Act 1981 (νόμου του 1981 περί βρετανικής ιθαγενείας), η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου κατέθεσε το 1982 στην Κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας, στην οποία έχουν κατατεθεί οι συνθήκες, τη δήλωση του 1982, η οποία αντικατέστησε από 1ης Ιανουαρίου 1983 τη δήλωση του 1972. Η δήλωση του 1982 έχει την ακόλουθη διατύπωση:

«Όσον αφορά το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας, οι όροι "υπήκοοι", "υπήκοοι των κρατών μελών" ή "υπήκοοι των κρατών μελών και των υπερποντίων χωρών και εδαφών", όπου χρησιμοποιούνται στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενεργείας ή στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα ή σε οποιαδήποτε κοινοτική πράξη που απορρέει από τις Συνθήκες αυτές, νοούνται ως αναφερόμενοι σε:

α) Βρετανούς πολίτες·

β) πρόσωπα τα οποία είναι βρετανοί υπήκοοι δυνάμει του Τέταρτου Μέρους του νόμου του 1981 σχετικά με τη βρετανική ιθαγένεια και έχουν δικαίωμα διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο, και ως εκ τούτου απαλλάσσονται από τον έλεγχο κατάστασης αλλοδαπών του Ηνωμένου Βασιλείου·

γ) πολίτες των εξαρτημένων βρετανικών εδαφών, οι οποίοι αποκτούν την ιδιότητα του πολίτη εξαιτίας ενός δεσμού τους με το Γιβραλτάρ.»

7 Η συνδιάσκεψη των εκπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών, κατά την κατάρτιση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, προέβη στη δήλωση αριθ. 2 η οποία είναι συνημμένη στην τελική πράξη της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και προβλέπει τα εξής:

«Η Συνδιάσκεψη δηλώνει ότι, όταν στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας γίνεται αναφορά στους υπηκόους των κρατών μελών, το θέμα του εάν ένα άτομο έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους ρυθμίζεται αποκλειστικά και μόνο από τη νομοθεσία του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους. Τα κράτη μέλη μπορούν να δηλώνουν, πληροφοριακά, ποια άτομα πρέπει να θεωρούνται ως υπήκοοί τους για τους σκοπούς της Κοινότητας, με δήλωση που θα καταθέτουν στην Προεδρία· μπορούν ενδεχομένως να τροποποιήσουν τη δήλωσή τους.»

Το εθνικό δίκαιο

8 Δυνάμει του British Nationality Act 1948 (νόμου περί βρετανικής ιθαγενείας), η έννοια του Βρετανού υπηκόου περιλάμβανε, εκτός των πολιτών των ανεξαρτήτων κρατών του Commonwealth, τους «πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών», αφενός, και αφετέρου, τους «Βρετανούς υπηκόους χωρίς ιθαγένεια», οι οποίοι θα μπορούσαν να καταστούν πολίτες μιας χώρας του Commonwealth καθιστάμενης ανεξάρτητης, κατά την έναρξη της ισχύος του νόμου περί της ιθαγενείας της χώρας αυτής. Αν αυτό δεν ίσχυε, τα πρόσωπα αυτά αποκτούσαν τότε την ιθαγένεια του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών.

9 Ο Immigration Act 1971 (νόμος περί αλλοδαπών) εισήγαγε στη νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου από 1ης Ιανουαρίου 1973 τις έννοιες «patriality» και «right of abode» (δικαίωμα διαμονής)· μόνον οι κάτοχοι του δικαιώματος αυτού απαλλάσσονταν του ελέγχου μεταναστεύσεως κατά την είσοδό τους στο Ηνωμένο Βασίλειο.

10 Με τον British Nationality Act 1981 καταργείται το καθεστώς του πολίτη του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών, οι δε έχοντες το καθεστώς αυτό κατανέμονται σε τρεις κατηγορίες:

α) τους Βρετανούς πολίτες, καθεστώς που περιλαμβάνει τους πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών που έχουν το εν λόγω δικαίωμα διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο·

β) τους «British Dependent Territories Citizens» (πολίτες των εξαρτημένων βρετανικών εδαφών), καθεστώς που περιλαμβάνει τους πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών που δεν έχουν δικαίωμα διαμονής, αλλά πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις συνδέσεως με εξαρτημένο βρετανικό έδαφος που μπορεί να τους παρέχει δικαίωμα μεταναστεύσεως στο έδαφος αυτό·

γ) τους «British overseas citizens» (Βρετανούς πολίτες υπερποντίων εδαφών), καθεστώς που περιλαμβάνει όλους τους πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών οι οποίοι δεν κατέστησαν Βρετανοί πολίτες ή πολίτες των εξαρτημένων βρετανικών εδαφών. Ελλείψει συνδέσεως με εξαρτημένο βρετανικό έδαφος, μπορεί να μην τους αναγνωριστεί οποιοδήποτε δικαίωμα μεταναστεύσεως.

Τα πραγματικά περιστατικά, η διαδικασία της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

11 Γεννηθείσα στην Κένυα το 1949 και προερχόμενη από οικογένεια ασιατικής καταγωγής, η M. Kaur ήταν πολίτης του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών σύμφωνα με τον British Nationality Act 1948. Δεν ενέπιπτε στις κατηγορίες πολιτών του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών στις οποίες ο Immigration Act 1971 αναγνώριζε δικαίωμα διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ο British Nationality Act 1981

της παραχώρησε το καθεστώς Βρετανού πολίτη υπερποντίων εδαφών. Υπό την ιδιότητα αυτή δεν έχει, δυνάμει του εθνικού δικαίου, πλην ειδικής αδείας, το δικαίωμα εισόδου και διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο.

12 Μετά από περισσότερα χρονικά διαστήματα προσωρινής διαμονής στο βρετανικό έδαφος και ενώ βρισκόταν και πάλι στο Ηνωμένο Βασίλειο, η M. Kaur υπέβαλε εκ νέου, στις 4 Σεπτεμβρίου 1996, αίτηση αδείας διαμονής που είχε ήδη επανειλημμένα υποβάλει από το 1990, ημερομηνία της πρώτης εισόδου της στο βρετανικό έδαφος.

13 Στις 20 Μαρτίου 1997, η M. Kaur προσέφυγε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου κατά της αποφάσεως της 22ας Ιανουαρίου 1997, με την οποία ο State for the Home Department της αρνήθηκε το δικαίωμα διαμονής στο βρετανικό έδαφος.

14 Με την ευκαιρία αυτή, η M. Kaur διατύπωσε την επιθυμία της να διαμένει και να αποκτήσει επάγγελμα στο Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς και να μεταβαίνει περιοδικά σε άλλα κράτη μέλη για την αγορά αγαθών, την αποδοχή υπηρεσιών και, ενδεχομένως, για εργασία.

15 Εκτιμώντας ότι η επίλυση της διαφοράς της οποίας επελήφθη εξαρτάται από την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, το High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Crown Office), αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Κατά την εξέταση του ζητήματος αν η προσφεύγουσα, ως βρετανός πολίτης υπερποντίων εδαφών που δεν δικαιούται (βάσει της νομοθεσίας του Ηνωμένου

Βασιλείου) να εισέλθει ή να παραμείνει στο Ηνωμένο Βασίλειο, είναι "πρόσωπο που έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους" και συνεπώς "πολίτης της Ένωσης" κατά την έννοια του άρθρου 8 της Συνθήκης ΕΚ:

α) Ποιο είναι το (ενδεχόμενο) αποτέλεσμα κατά το κοινοτικό δίκαιο

i) της δηλώσεως της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας του 1972 "περί της εννοίας του όρου 'υπήκοοι'" που έγινε κατά τον χρόνο της προσχωρήσεως στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες και προσαρτήθηκε στην Τελική Πράξη της Συνδιάσκεψης για την Προσχώρηση και

ii) της δηλώσεως της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας του 1982 "περί της εννοίας του όρου υπήκοοι", και

iii) της δηλώσεως αριθ. 2 η οποία είναι συνημμένη στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση που υπεγράφη στις 7 Φεβρουαρίου 1992, ότι δηλαδή το θέμα της ιθαγένειας ρυθμίζεται αποκλειστικά και μόνον από τη νομοθεσία του ενδιαφερομένου κράτους μέλους, τα δε κράτη μέλη μπορούν να δηλώνουν, πληροφοριακά, ποια άτομα πρέπει να θεωρούνται ως υπήκοοί τους για τους σκοπούς της Κοινότητας;

β) Αν και εφόσον το Ηνωμένο Βασίλειο δεν δικαιούται, κατά το κοινοτικό δίκαιο, να επικαλεστεί τις ανωτέρω υπό στοιχείο α' δηλώσεις, ποια είναι τα κριτήρια βάσει των οποίων προσδιορίζεται αν ένα πρόσωπο έχει την ιθαγένεια ενός κράτους μέλους κατά την έννοια του άρθρου 8 της Συνθήκης ΕΚ, οσάκις το εσωτερικό δίκαιο προβλέπει διάφορες κατηγορίες ιθαγένειας, από τις οποίες μόνο μερικές παρέχουν δικαίωμα εισόδου και διαμονής σ' αυτό το κράτος μέλος;

γ) Σ' αυτό το πλαίσιο, ποιο είναι το περιεχόμενο της αρχής του σεβασμού των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά το κοινοτικό δίκαιο, τα οποία επικαλείται η προσφεύγουσα, η οποία ειδικότερα επικαλείται το άρθρο 3, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου αριθ. 4 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ότι δηλαδή ουδείς στερείται του δικαιώματος εισόδου στο έδαφος του κράτους του οποίου είναι υπήκοος, που δεν έχει ακόμη επικυρωθεί από το Ηνωμένο Βασίλειο;

2) Υπό τις περιστάσεις της παρούσας υποθέσεως, το άρθρο 8 Α, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ:

α) παρέχει δικαίωμα στους πολίτες της Ενώσεως να εισέρχονται και να παραμένουν στο κράτος μέλος της ιθαγενείας τους ακόμη και στην περίπτωση που το εθνικό δίκαιο δεν τους παρέχει τέτοια δικαιώματα;

β) παρέχει δικαιώματα επιπλέον των υφισταμένων κατά τη Συνθήκη ΕΚ πριν από την τροποποίησή της με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση;

γ) γεννά αμέσου αποτελέσματος δικαιώματα που οι πολίτες της Ενώσεως μπορούν να επικαλούνται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων:

δ) έχει εφαρμογή σε καταστάσεις που είναι εξ ολοκλήρου εσωτερικές ενός μόνον κράτους μέλους;»

Επί των ερωτημάτων υπό στοιχεία α', i και ii, της πρώτης ομάδας ερωτημάτων

16 Με τα ερωτήματα υπό στοιχεία α', i και ii, της πρώτης ομάδας ερωτημάτων, που πρέπει να εξετασθούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν ποια είναι τα κατάλληλα κριτήρια για να καθοριστεί αν ένα πρόσωπο έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους κατά την έννοια του άρθρου 8 της Συνθήκης και, ενδεχομένως, ποιο είναι το περιεχόμενο, κατά το κοινοτικό δίκαιο, των δηλώσεων του 1972 και του 1982.

Παρατηρήσεις των ενδιαφερομένων μερών

17 Η M. Kaur και η Justice υποστηρίζουν ότι, σύμφωνα με την αρχή που διατυπώθηκε με την απόφαση της 7ης Ιουλίου 1992, C-369/90, Micheletti κ.λπ. (Συλλογή 1992, σ. I-4239), ένα κράτος μέλος μπορεί να ορίσει την έννοια «υπήκοος» μόνο τηρώντας το κοινοτικό δίκαιο και, επομένως, σεβόμενο τα θεμελιώδη δικαιώματα τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του κοινοτικού δικαίου. Προβάλλουν, εν προκειμένω, ότι η νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου παραβιάζει τα θεμελιώδη δικαιώματα καθόσον έχει ως αποτέλεσμα είτε να στερεί τους Βρετανούς ασιατικής καταγωγής, όπως η M. Kaur, από το δικαίωμα εισόδου στο έδαφος του κράτους του οποίου είναι υπήκοοι, είτε να τους καθιστά εκ των πραγμάτων απάτριδες. Οι εν λόγω διάδικοι της κύριας δίκης αμφισβητούν επιπλέον τον λυσιτελή χαρακτήρα των δηλώσεων του 1972 και του 1982, διότι αυτές, κατά την άποψή τους, δεν αποτελούν μέρος ούτε του εθνικού δικαίου, εφόσον δεν πρόκειται για νομοθετικές πράξεις, ούτε

του κοινοτικού δικαίου, εφόσον δεν πρόκειται για συμφωνία μεταξύ των κρατών που υπέγραψαν τη Συνθήκη σχετικά με την προσχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου.

18 Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, η Γερμανική, η Γαλλική και η Ιταλική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, απόκειται αποκλειστικά σε κάθε κράτος να καθορίζει τις κατηγορίες των προσώπων που πρέπει να θεωρούνται πολίτες του. Αυτό εξηγεί τον μονομερή χαρακτήρα των δηλώσεων του 1972 και του 1982, έστω και αν το ζήτημα του καθορισμού των κατηγοριών Βρετανών πολιτών που μπορούν να έχουν τα οφέλη της ελεύθερης κυκλοφορίας στα λοιπά κράτη μέλη αποτέλεσε αντικείμενο συζητήσεως μεταξύ των συμβαλλομένων μερών κατά τις διαπραγματεύσεις ενόψει της προσχωρήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου. Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου διευκρινίζει συναφώς ότι επρόκειτο για ζήτημα σημαντικό δεδομένου ότι, αφενός, λόγω του αυτοκρατορικού και αποικιοκρατικού παρελθόντος του Ηνωμένου Βασιλείου, πολυάριθμα πρόσωπα διατηρούσαν μια μορφή σχέσεως με αυτό, παρά το ότι ούτε είχαν ζητήσει ποτέ ούτε είχαν μεταβεί ποτέ εκεί και ουδένα στενό δεσμό είχαν με το κράτος αυτό και δεδομένου ότι, αφετέρου, η νομοθεσία περί βρετανικής ιθαγενείας ήταν περίπλοκη και αναγνώριζε διάφορες κατηγορίες «υπηκόων» με τις οποίες συνδέονταν διαφορετικά δικαιώματα.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

19 Όπως έκρινε το Δικαστήριο με τη σκέψη 10 της προμνημονευθείσας αποφάσεως Micheletti κ.λπ., «ο καθορισμός των προϋποθέσεων κτήσεως και απωλείας της ιθαγενείας εμπίπτει, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, αρμοδιότητα που πρέπει να ασκείται με γνώμονα την τήρηση του κοινοτικού δικαίου».

20 Βάσει αυτής της αρχής του εθιμικού διεθνούς δικαίου, το Ηνωμένο Βασίλειο καθόρισε, λαμβανομένου υπόψη του αυτοκρατορικού και αποικιοκρατικού παρελθόντος του, περισσότερες κατηγορίες Βρετανών πολιτών στις οποίες αναγνώρισε διαφορετικά δικαιώματα βάσει της φύσεως των δεσμών που τις συνέδεαν με το Ηνωμένο Βασίλειο.

21 Το Ηνωμένο Βασίλειο προσδιόρισε τα δικαιώματα αυτά στην εσωτερική έννομη τάξη του ιδίως με τον Immigration Act 1971, ο οποίος άρχισε να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 1973, ήτοι την ίδια ημέρα με την έναρξη της ισχύος της Συνθήκης περί προσχωρήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου. Αυτή η εθνική νομοθεσία επιφύλαξε το δικαίωμα διαμονής («right of abode») στο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου μόνο στους πολίτες οι οποίοι έχουν τους στενότερους δεσμούς με το εν λόγω κράτος.

22 Κατά την προσχώρησή του στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, το Ηνωμένο Βασίλειο υπέδειξε στα λοιπά συμβαλλόμενα μέρη, με τη δήλωση του 1972, ποιες ήταν οι κατηγορίες πολιτών που έπρεπε να θεωρηθούν υπήκοοί του κατά την έννοια του κοινοτικού δικαίου, καθορίζοντας κατ' ουσίαν εκείνους τους πολίτες που απέλαυαν του δικαιώματος διαμονής στο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου κατά την έννοια του Immigration Act 1971 και τους πολίτες που είχαν συγκεκριμένο δεσμό με το Γιβραλτάρ.

23 Αυτή η συνημμένη στην τελική πράξη δήλωση, αν και μονομερής, σκοπό είχε να αποσαφηνίσει ένα ζήτημα που ήταν ιδιαίτερα σημαντικό για τα λοιπά συμβαλλόμενα μέρη, ήτοι τον προσδιορισμό του πεδίου εφαρμογής ratione personae των κοινοτικών διατάξεων που αποτελούσαν το αντικείμενο της Συνθήκης προσχωρήσεως. Συγκεκριμένα, είχε ως αντικείμενο να καθορίσει τους υπηκόους του Ηνωμένου Βασιλείου οι οποίοι θα ενέπιπταν στις διατάξεις αυτές και, ιδίως, στις διατάξεις περί ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων. Τα λοιπά συμβαλλόμενα μέρη είχαν πλήρη συνείδηση του περιεχομένου της δηλώσεως αυτής και οι προϋποθέσεις της προσχωρήσεως καθορίστηκαν σε αυτή τη βάση.

24 Κατά συνέπεια, η δήλωση του 1972 πρέπει να ληφθεί υπόψη ως στοιχείο συνδεόμενο με τη Συνθήκη, ενόψει της ερμηνείας της Συνθήκης και, ειδικότερα, ενόψει του καθορισμού του πεδίου εφαρμογής της ratione personae.

25 Πρέπει επιπλέον να επισημανθεί ότι η δήλωση αυτή δεν είχε ως αποτέλεσμα να στερήσει ένα πρόσωπο, μη ανταποκρινόμενο στον ορισμό του υπηκόου του Ηνωμένου Βασιλείου, από δικαιώματα τα οποία μπορούσε να διεκδικήσει κατ' εφαρμογήν του κοινοτικού δικαίου, αλλά είχε ως συνέπεια να μη γεννηθούν ουδέποτε υπέρ του προσώπου αυτού τέτοια δικαιώματα.

26 Δεν υφίσταται αμφιβολία ότι η δήλωση του 1982 αποτελούσε αναγκαία προσαρμογή της δηλώσεως του 1972 λόγω της θεσπίσεως, το 1981, νέου νόμου περί ιθαγενείας, ότι καθόριζε κατ' ουσίαν τις ίδιες κατηγορίες προσώπων με τη δήλωση του 1972 και ότι, ως εκ τούτου, δεν μετέβαλε την κατάσταση της M. Kaur από άποψη κοινοτικού δικαίου. Η δήλωση αυτή δεν αμφισβητήθηκε εξάλλου από τα λοιπά κράτη μέλη.

27 Στα ερωτήματα υπό στοιχεία α', i και ii, της πρώτης ομάδας ερωτημάτων πρέπει επομένως να δοθεί η απάντηση ότι, για να καθοριστεί αν ένα πρόσωπο έχει την ιδιότητα του υπηκόου του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας κατά την έννοια του κοινοτικού δικαίου, πρέπει να γίνει αναφορά στη δήλωση του 1982 η οποία αντικατέστησε τη δήλωση του 1972.

Επί των λοιπών ερωτημάτων

28 Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως στα ερωτήματα υπό στοιχεία α', i και ii, της πρώτης ομάδας ερωτημάτων, δεν συντρέχει λόγος απαντήσεως στα λοιπά ερωτήματα που υπέβαλε το εθνικό δικαστήριο.

Επί των δικαστικών εξόδων

29 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, η Δανική, η Γερμανική, η Γαλλική και η Ιταλική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διάταξη της 14ης Απριλίου 1999 το High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Crown Office), αποφαίνεται:

Για να καθοριστεί αν ένα πρόσωπο έχει την ιδιότητα του υπηκόου του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας κατά την έννοια του κοινοτικού δικαίου, πρέπει να γίνει αναφορά στη δήλωση του 1982 της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας

σχετικά με την έννοια του όρου «υπήκοοι», η οποία αντικατέστησε τη δήλωση του 1972 της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας σχετικά με την έννοια του όρου «υπήκοοι», που είναι συνημμένη στην τελική πράξη της Συνθήκης για την Προσχώρηση στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες του Βασιλείου της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας.

Rodríguez Iglesias Gulmann La Pergola

Wathelet Σκουρής

Edward Puissochet Jann Sevón

Schintgen Macken

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 20 Φεβρουαρίου 2001.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος

G. C. Rodríguez Iglesias